

A TALL DE PRESENTACIÓ, AMB UNES CONSIDERACIONS SOBRE LES PUBLICACIONS RECENTS DE LA ICHN

A les acaballes de l'any 1982, quan vaig lliurar a la impremta l'original del volum 49 del *Butlletí* de la Institució Catalana d'Història Natural, una cosa tan trivial com era constatar que el proper volum hauria de ser el cinquantè em va suggerir tot un seguit de projectes que, finalment, cristallitzaren en una proposta feta a la Junta, i que aquesta aprovà a començaments de 1983. En la circular informativa que la ICHN trameté als membres l'estiu d'aquell any es palesa l'esperit de la dita proposta. Deia així:

«És en premsa el volum 49 del *Butlletí*... L'avinentosa que el següent... sigui el que farà 50 ha fet pensar a la Junta Directiva de la Institució que fóra interessant d'aplegar en aquest volum, tot abandonant per un cop la tradicional separació en branques (Geologia, Botànica, Zoologia), un seguit de treballs de membres de la Institució que donin testimoni del passat, del present i de l'avenir de l'estudi de la natura a casa nostra, del paper de la ICHN en aquest estudi i dels camps fronterers en què aquest es preveu més ric en noves aportacions.

»Sense limitar-ne l'abast ni el nombre, els articles d'aquest *Butlletí 50* extraordinari podrien ser bàsicament de sis grans tipus:

- A) Història de l'estudi de la natura a casa nostra o arreu.
- B) Història del paper de la ICHN o dels seus membres en aquest estudi.
- C) Estat actual del coneixement sobre grans temes (de geologia, botànica, zoologia, ecologia, etc.) de l'estudi de la natura.

D) Estat actual dels treballs que sobre temes concrets estan duent a terme membres de la ICHN (persones, seccions especialitzades, comissions d'especialitat, entitats adherides, etc.).

E) Perspectives en el desenvolupament de l'estudi futur de camps concrets de les ciències naturals.

F) Paper de la ICHN i dels investigadors i naturalistes a Catalunya en el futur de la recerca científica de la natura.

»Hom preveu que el volum extraordinari sigui publicat a mitjan 1984, i des d'ara s'obre, doncs, un termini... per a la recepció d'originals... La Institució convida tots els seus membres a col·laborar a l'endegament d'aquest *Butlletí 50*; els interessats podran demanar informació addicional a qualsevol dels components de la comissió que la ICHN ha establert per coordinar l'esforç col·lectiu que suposa aquest volum extraordinari...».

Dita comissió era formada per en Xavier Llimona, en David Serrat i jo mateix, i en Ramon Vallejo també hi ha participat. Al mateix temps que la ICHN feia aquesta crida general als seus socis, hom demanava a una trentena llarga de membres distingits llur col·laboració, concretada en un article sobre un tema de llur especialitat.

La resposta a la crida de la Institució ha estat generosa (per bé que no tan ràpida com hom preveia), i s'ha materialitzat en aquest *Butlletí*, extens tant per les col·laboracions (una quarantena) com pel ventall de temes tractats, passant pels col·laboradors (més de mig centenar). Els apartats a què els autors s'han acollit de

preferència són l'A, B, C i E de la relació anterior, i hi ha un cert equilibri entre els articles dedicats a la història i els que esbossen l'estat actual i/o les perspectives de les diferents branques de la Botànica, la Zoologia i la Geologia, encara que les disciplines «de camp» priven sobre les «de laboratori», com és normal donat el caire naturalístic de la Institució.

Tot plegat és, al meu entendre, un bon assortiment de dos tipus de treballs que no són gaire freqüents a les publicacions científiques de casa nostra, per bé que el *Butlletí* n'acullí tot sovint: el resultat de recerques bibliogràfiques i documentals sobre història de les ciències de la natura, i la síntesi posada al dia dels coneixements d'una determinada disciplina o d'un segment d'aquesta.

Ben segur que hom hi trobarà mancances, en aquest recull; no podia ser altrament. D'una banda, no és més que una mostra d'un conjunt molt ric; d'altra, aplegar més articles hauria estat econòmicament inviable. I materialment difícil: cal remarcar que no hi ha hagut selecció de col·laboracions (com gairebé tampoc «edició» dels originals, llevat d'intentar acomodar-los a les normes de publicació del *Butlletí*); s'han acceptat totes les rebudes, per bé que alguna, pel seu caire més concret, ha estat canalitzada cap a les seccions corresponents d'altres butlletins. Això vol dir que la resposta a la crida de la ICHN, tot i sent elevada, no ha estat aclaparadora. Resten encara molts camps de les ciències de la natura per a esbrinar-ne el passat, glossar-ne el present i augurar-ne el futur. Sortosament.

* * *

Més endavant reprendré aquest fil; ara, tot avançant-me al lector, i donat que tinc l'avantatge d'haver-me llegit abans que ell tots els articles, potser puc intentar, *sine ira et studio*, extreure algun ensenyament general d'aquest recull vari del passat i del present de les ciències de la natura a Catalunya, als Països Catalans i, també, arreu.

Per mi, el principal ensenyament és aquest: la ciència catalana ha anat, també en aquest camp, per darrera de l'europea (no és un consol que, dins el panorama peninsular, hagi estat sens dubte capdavantera). Més endavant matiso l'adjectiu «catalana» aplicat al substantiu «ciència».

Algunes altres consideracions, subsidiàries i explicatives de l'anterior, podrien formular-se així:

Hi ha hagut poquíssimes figures de talla internacional dins el camp que ens ocupa. I quan n'hi ha hagut, o bé han publicat poc o gens, o no se les ha deixat treballar o han emigrat; i sovint, totes tres coses alhora. (M'adono, tanmateix, que és difícil simplificar tant, i que *ex nihilo nihil fit*: hi ha il·lustres predecessors, certament, però poden comptar-se amb els dits de les mans els que hom situaria per damunt de la categoria de «savis locals».) Aquestes afirmacions no pretenen pas ser cap descobriment transcendent; altres persones, amb més coneixements i amb més fonament que la que escriu, han fet notar aquesta grisor de la ciència catalana i l'excepció de la regla que constitueixen les «eminències» que sobresurten d'una *aurea mediocritas* gairebé total (vegeu, per exemple, MARGALEF, 1982). Al mateix temps, i potser com a compensació d'aquesta manca de figures científiques senyeres, és cert que el nombre de *diletanti*, de naturalistes i de professionals de les ciències de la natura és elevat a casa nostra. Sense atènyer un nivell, diguem-ne, anglosaxó, és força important i constitueix un fenomen gairebé únic a l'estat. Tot i això, caldria fer la distinció entre nombre de científics i projecció internacional de la parcel·la concreta de ciència que conreen; més endavant faig altres consideracions sobre el «localisme» de la ciència al Principat i sobre el mínim caliu necessari per a coure-hi una ciència de volada internacional.

Els daltabaixos polítics i les commocions socials han influït, certament, sobre el desenvolupament de la ciència a casa nostra, en especial els dos darrers segles. Però com a factors determinants d'aquesta grisor científica, més importants que no pas l'opressió de la dictadura (o de les dictadures) o el tarannà mercantilista, poc fet a l'abstracció, del català (per posar dues raons que, sovint, hom ha adduït), potser jo en remarcaria dos de diferents. Un és generalitzable a tota la ciència peninsular, i té l'arrel en la nefasta influència de l'obscurantisme, la Inquisició i, en general, tot allò que la Il·lustració va soterrar a molts països d'enllà dels Pirineus i que aquí romangué (i potser encara hi roman?) viu i alerta. L'altre és, dissortadament, ben exclusiu dels catalans: la prohibició, fins ben entrat el segle XVIII, de participar en les

empreses ultramarines de la corona; hom podria gairebé dir que els naturalistes catalans no descobriren els països exòtics fins al segle XX, en tant que exiliats, i no en tant que comissionats reials en les expedicions dels segles XVI-XVIII.

Podria afegir-se a tot això que hem dit, el paper de les institucions (acadèmies, museus, universitats, etc.), les quals han funcionat durant molt de temps més com a feus tancats a una elite que com a centres d'irradiació científica, mantenint-se així en una etapa que altres centres similars d'arreu del món superaren fa almenys un segle. També hi podria intervenir el fet que Catalunya és un país petit. La inexistència d'una certa «massa crítica» mínima de professionals o d'afeccionats a determinades branques de les ciències naturals ha fet que, com ocorre en les poblacions naturals d'efectius molt reduïts, les «extincions» no sempre siguin atribuïbles a accions perturbadores externes. Però en països europeus d'extensió i població equivalents no ha estat precisament aquest el cas, potser perquè llurs científics formaven part d'una «població» més àmplia, la de científics de tot el món. Deixo per a un altre esbrinar quin ha estat el paper de l'aïllament, tant físic com a causa de l'ús d'idiomes ells mateixos isolats dels més comunament utilitzats com a vehicles de la difusió científica, en el retard de la ciència catalana i espanyola en general. En un altre lloc (Ros, 1982) he denunciat alguns dels mals que pertorben el desenvolupament d'un camp molt concret de les ciències naturals a casa nostra, i de segur que, sense haver-ne esgotat el repertori, la majoria són aplicables a la ciència, en general.

Altres conclusions són potser menys fonamentades i poden no ser més que una impressió que noves dades poden modificar. Són, per exemple, que no existeix una «ciència catalana» independent. Hi ha científics catalans, i de fora, que estudien a casa nostra i formen part d'aquest cos comú d'homes i dones de ciència que abans esmentava. La col·laboració amb científics europeus i el seu mestratge són, segons sembla, els trets més positius i potser més explicatius del nivell elevat que les ciències de la natura, malgrat tot, han assolit a casa nostra.

Aquest hauria d'ésser un ensenyament a tenir en compte pels responsables de la política científica actual i futura. Un altre,

que els centres d'estudi i recerca poden ésser molt fecunds si s'entén llur funció i se'ls deixa treballar sense traves ni interferències. Un altre ensenyament, encara, és que els vehicles de difusió de la ciència (començant per la llengua i continuant per les revistes periòdiques i els textos en general) haurien d'ésser almenys tan àgils com la mateixa recerca, si no es vol que els científics els abandonin (una i altres) i emprin vehicles més adients. Cal accelerar la incorporació de termes científics als textos normatius (bàsicament a la *Gran Enciclopèdia Catalana* i al seu *Diccionari*), i això vol dir que cal treballar més intensament a nivell de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i, naturalment, dels propis científics, que sovint hem d'inventar-nos sense massa fonament lingüístic els neologismes que ens calen per a explicar la nostra recerca. Els *Vocabularis* de la ICHN, entre d'altres, i el *Diccionari de Geologia* en curs de realització són un pas endavant, però no pot pas continuar ocorrent per més temps que, en cada *Butlletí* (per posar un exemple que conec), el corrector de català trobi de l'ordre de cent termes que ni l'*Enciclopèdia*, ni el *Diccionari* recullen.

Hom se sent temptat d'afirmar que les coses han canviat, que estan canviant; potser és cert, però la manca de perspectiva deguda a la proximitat en el temps ens obliga a ser cauts. Només cal veure què passa a casa del veí per a adonar-se que aquest reviscolament de la ciència a casa nostra no ens apropa pas gaire, encara, al corrent internacional. Tot i que hi ha una avantguarda activa i competent, no es pot pas dir que l'entorn social sigui favorable; per posar encara un altre exemple, no cal remuntar-se a *Physis* per adonar-se que les revistes de divulgació científica en català s'esllangueixen en una agonia que ni les subvencions oficials no poden deturar.

* * *

¿Quin ha estat i quin és actualment el paper de les publicacions de la ICHN en tant que vehicles de difusió de la ciència? Crec que cal dir-ne quelcom, ja que acabo d'advocar per l'agilitat d'aquesta difusió i no voldria que hom interpretés que el responsable de les publicacions de la Institució, quan parla de difondre els resultats de la recerca en ciències de la natura en periòdics d'abast internacional, s'està re-

ferint exclusivament a revistes foranes o, el que és pitjor, que creu que el *Bulleti*, tal com ara el coneixem, i altres periòdics similars, són el millor que es pot desitjar en tant que vehicles de difusió per a la ciència que es fa a Catalunya i als Països Catalans. Evidentment, no és així.

El que succeeix és que la majoria de les revistes foranes en les quals, per llur prestigi i difusió, avui dia hom procura publicar el millor de la producció científica pròpia (generalment en una llengua que ens és més o menys estranya), varen començar, moltes d'elles fa més d'un segle, com a butlletins o actes de les sessions científiques de societats de caire similar a la Institució. Tornem a trobar-nos on érem fa uns quants paràgrafs: l'evolució de la majoria d'aquestes revistes ha arribat molt lluny, mentre que les nostres (les de la Institució i d'altres), per les raons que siguin, han romàs estancades.

Quan, fa set anys, la Institució va encarregar-me de la tasca d'organitzar les seves publicacions segons un marc de referència que, en general, s'ha mantingut, jo era conscient que hi havia tres problemes bàsics que caldria resoldre i que, almenys dos, donarien molta feina a la llavors nou-nada Comissió de Publicacions.

El primer d'aquests problemes era de «forma»: aconseguir que les revistes de la Institució arribessin a nivells de qualitat editorial i de periodicitat comparables als d'altres publicacions equivalents de societats europees.

El segon problema era de «fons»: aconseguir que el ventall de temes i d'autors fos com més ampli millor i que els articles (ja es tractés de reculls de síntesi, d'articles d'investigació o de notes curtes) assolissin el nivell de qualitat científica que hom espera de qualsevol revista internacional.

La tercera fita, la més ambiciosa (però, en realitat, la més senzilla de totes tres *si i quan* les altres dues s'haguessin consolidat), era de «difusió»: donar a les publicacions de la Institució el prestigi i l'audiència internacional de qualsevol dels *Journal*, *Bulletin* o *Travaux* d'altres centres de recerca i estudi d'arreu del món.

Cal dir, primer de tot, que per a aconseguir aquests tres objectius hom no partia pas de zero; la primera publicació de la Institució data de 1901, i el 1974 veia la llum el primer *Bulleti* de la represa. (El lector pot consultar, amb profit, la presen-

tació que en aquest primer volum feia FOLCH, 1974, tant pel que fa a la història de la ICHN com a la de les seves publicacions.)

Arribats aquí crec que puc dir, malgrat que set anys són potser pocs per a treure'n grans conclusions, que en aquest moment els dos primers objectius s'han assolit a bastament. I puc dir-ho sense vantarme'n, perquè el camí ja era obert (i la tasca més feixuga, la de la represa de l'activitat editorial, endegada); però també perquè no he estat pas sol en la feina de la Comissió de Publicacions des del curs 1977-1978. I, sobretot, perquè el mèrit més gran és dels autors que han escollit les publicacions de la ICHN com a vehicle de difusió dels seus coneixements i recerques; dels socis de la Institució que són, cal recordar-ho, els qui financen en bona part el funcionament de l'entitat; i dels successius presidents i juntes directives de la ICHN, que han canalitzat cap a les publicacions la partida més gran, amb molta diferència respecte de les altres, dels minsos pressupostos de la Institució. (I, naturalment, la Diputació de Barcelona i l'Institut d'Estudis Catalans, entre altres entitats que han ajudat i ajuden econòmicament la ICHN.)

Justificaré l'afirmació que encapçala el paràgraf precedent, i d'altres que seguiran, amb l'ajut d'unes quantes dades senzilles que he aplegat després de fullejar les publicacions recents de la Institució, i que he disposat en les taules adjuntes. Aquestes dades són gairebé totes quantitatives (vull dir que no he «quantificat» aspectes qualitius: temes, nivell, novetat dels articles, etc.); són, doncs, parcials. Malgrat això, penso que serviran per a donar suport al que segueix, per bé que hom podria, sens dubte, no donar-los la mateixa interpretació que jo.

Per assolir la primera fita calia, ultra el recolzament en una editorial professional (la Comissió de Publicacions només en part fa tasques editorials), l'adequació de les estructures de difusió de la ICHN, és a dir, el servei de Biblioteca i Bescanvi, i el creixement en el nombre de socis de la Institució. Però, sobretot, era necessària la «matèria primera»: els articles en nombre suficient (i del nivell requerit) per assegurar un *Bulleti* cada x mesos.

Des de la represa, el nombre de *Butlletins* ha estat de 14, la qual cosa fa una mitjana d'1,27 per any (vegeu la taula I). Si als *Butlletins* hi afegim els *Treballs* i les

TAULA I. Distribució de les principals publicacions de la Institució Catalana d'Història Natural, considerada per períodes. Aquests corresponen a la primera (1) i segona (2) sèries del *Butlletí*; al període d'activitat editorial inexistent o reduïda (3), i a la tercera sèrie del *Butlletí*, que hom ha dividit en tres períodes d'extensió gairebé equivalents: represa de les publicacions (4), època d'inici de l'actual política editorial de la ICHN (5) i època actual (6). Hom ha tingut en compte únicament la data de publicació que figura en els volums, independentment de si la seva gestació ha estat curta o llarga (com en alguns *Treballs* i *Memòries* recents). Els *Treballs* del primer terç del segle són més afins, per llur contingut, als actuals *Butlletins*, així com les *Memòries* d'aquella època són gairebé equivalents als *Treballs* actuals (vegeu FOLCH, 1974); la comparació s'ha fet, tanmateix, servant la unitat nominal. Els diferents fascicles (se'n publicaren 10) dels *Himenòpters de Catalunya* (*Memòries*, 1) s'han considerat com a volums diferents. La inclusió de les *Memòries* en els tres darrers períodes pot ser discutible, per tal com es tracta de publicacions no sempre fetes a despeses de la ICHN. Malgrat aquestes «anomalies», hom ha cregut que el gros de les publicacions de la ICHN quedava ben reflectit a la suma de *Butlletins*, *Treballs* i *Memòries* (darrera columna).

Període	<i>Butlletí</i>		<i>Treballs</i>		<i>Memòries</i>		Total ^c	
	T ^a	M ^b	T	M	T	M	T	M
1) 1901-1920	20	1,0	5	0,25	13	0,65	38	1,90
2) 1921-1936	16	1,0	1	0,06	1	0,06	18	1,12
3) 1937-1973	1	0,02	—	—	—	—	1	0,02
4) 1974-1977	4	1,0	2	0,50	1	0,25	7	1,75
5) 1978-1981	6	1,50	1	0,25	1	0,25	8	2,0
6) 1982-1984	4	1,33	2	0,66	1	0,33	7	2,33
Total, 1) + 2) ^d	36	1,0	6	0,16	14	0,38	56	1,55
Total, 4) + 5) + 6)	14	1,27	5	0,45	3	0,27	22	2,0

a) T, nombre total pel període considerat.

b) M, mitjana anual pel període considerat.

c) No s'han tingut en compte publicacions menors (Seminaris, Vocabularis, Actes conjunts amb societats adherides o filials, etc.; vegeu, però, la nota de la taula II).

d) S'ha exclòs, per raons fàcils de comprendre, el període 3).

Memòries, aquestes xifres passen a 22 volums i a 2,0 volums/any. Les dades equivalents per al període «normal» d'existència prèvia de la Institució (és a dir, de 1901 a 1936), són: 36 *Butlletins* (1/any) i 56 publicacions en total (1,55/any). Hi ha hagut, doncs, una millora quantitativa, que s'ha traduït en una regularitat d'edició. Les xifres del període d'ençà de la represa, desglossades a la taula I, fan pensar també en una tendència a l'augment del nombre de volums/any (els valors corresponents als tres períodes considerats són, respectivament, 1,75, 2,0 i 2,33).

Hom ha prescindit en aquestes avaluacions per raons evidents, del període 1937-1973. Durant aquest període, entre d'altres coses, es trencà la pauta d'editar un *Butlletí* l'any (la numeració dels *Butlletins* coincidia, de fet, amb els dos darrers dígets de l'any) que fou la norma de la ICHN des del començament del segle. D'ençà de la represa aquest ritme s'ha recuperat i àdhuc superat; potser mai no l'aconseguiem de nou, l'equivalència numèrica butlletinià (tants anys s'escolaren eixorcs!), ni

tampoc no és una meta crucial; però és prou falaguera per a entestar-nos-hi.

Quant a la «forma» d'aquestes publicacions de les quals hom ha regularitzat la sortida, és difícilment quantificable; n'hi haurà prou de dir que s'ajusta a la de qualsevol revista moderna, on hom intenta conjuminar la difusió del màxim d'informació amb el mínim de paper i en un vehicle alhora digne i econòmic. (Quan els costos editorials dels *Butlletins* o les *Memòries* assoleixen set dígets, com s'esdevé darrerament, aquest últim adjectiu perd part del seu significat.)

Pel que fa a la segona fita de què hom parlava, donaré algunes dades marginals, però que entenc significatives. És clar que el millor seria poder avaluar la «qualitat» dels articles publicats per la ICHN, però també és evident la impossibilitat (almenys per a qui escriu això) de fer-ho; per això hauré d'emprar indicis indirectes. El primer és que la Comissió de Publicacions i els membres del Consell de Publicacions han vetllat amb molta cura per garantir la qualitat i la novetat dels articles presen-

TAULA II. Distribució, per anys, dels *Butlletins* i *Treballs* publicats per la ICHN d'ençà de la represa, amb indicació del nombre de pàgines, d'articles i d'autors de cada volum, i de tres índexs senzills que relacionen les dades anteriors. Hom assenyalava també (per bé que no es quantifiquen) altres publicacions de la ICHN (o patrocinades per la Institució) que van veure la llum els anys citats. Hom ha considerat «articles» qualsevol article històric, de síntesi, científic o nota curta, però no els pròlegs ni els resums.

Anys	Publicació	Nombre de pàgines	Nombre d'articles	Pàgs./ article	Nombre d'autors	Autors/ article	Articles/ autor
1974 ^a	Butll. 38 (Bot. 1)	91	6	15,1	7	1,5	0,8
1975 ^b	Butll. 39 (Zool. 1)	53	4	13,2	7	1,7	0,5
1976 ^c	Butll. 40 (Geol. 1)	94	6	15,6	8	1,3	0,7
	Treballs 7 (Cabrera)	141	5	28,2	13	2,6	0,3
1977 ^d	Butll. 41 (Bot. 2)	94	9	10,4	12	1,3	0,7
	Treballs 8 (Delta)	325	9	36,1	14	2,1	0,6
		(+1 mapa)					
1978 ^e	Butll. 42 (Zool. 2)	137	13	10,5	11	1,0	1,1
1979 ^f	But. 43 (Geol. 2)	108	12	9,0	22	1,9	0,5
	Butll. 44 (Bot. 3)	130	12	10,8	13	1,1	0,9
1980 ^g	Butll. 45 (Zool. 3)	186	20	9,3	35	2,0	0,5
1981 ^h	Butll. 46 (Bot. 4)	159	19	8,3	35	2,6	0,5
	Butll. 47 (Zool. 4)	181	13	13,9	19	1,5	0,6
	Treballs 9 (Biogeografia)	181	19	7,5	32	1,3	0,7
		(+5 resums)					
1982 ⁱ	Butll. 48 (Geol. 3)	139	10	13,9	11	1,4	0,9
	Treballs 10 (Cnidaris)	175	1	175	1	1,0	1,0
1983	Butll. 49 (Zool. 5)	161	22	7,3	32	1,6	0,6
1984	Treballs 11 (Nummulits)	244	1	244	1	1,0	1,0
			(+2 làms.)				
	Butll. 50 (commemoriatiu)	398	41	9,7	55	1,4	0,7
	Butll. 51 (Bot. 5)	179	18	9,9	34	2,6	0,5

NOTA: En aquests anys la Institució edità, a més (excloent-ne, però, les publicacions menors i les simples reimpressions), els volums següents:

- a) Acta d'activitats.
- b) Acta d'activitats; Seminaris d'Estudis Universitaris 1, 2 i 3.
- c) Acta d'activitats; Memòries 9 (Llibre Blanc).
- d) Seminaris E U, 4.
- e) Seminaris E U, 1 (2a. ed.).
- f) Seminaris E U, 5.
- g) Seminaris E U, 6.
- h) Seminaris E U, 7; Vocabulari de Geologia; Memòries 10 (Vegetació Països Catalans).
- i) Memòries 11 (Quimeres passat).

tats a la ICHN. Hom ha rebutjat pocs articles, però hom n'ha fet modificar, de vegades profundament, al voltant de la meitat dels acceptats i publicats. Gairebé en tots aquests casos els problemes eren de no-adequació a les normes de publicació de la ICHN (d'altra banda, ben poc exigents si hom les compara amb les de revis-

tes equivalents); només en una fracció reduïda el contingut de l'article era la causa que calgués esmenar-lo, escurçar-lo o modificar-lo d'alguna manera.

Cal retornar ara a les consideracions que es feien en un anterior paràgraf sobre la «regularitat» d'edició. Hom comprendrà com és de difícil assolir-la quan hom publi-

ca en català (tant perquè la població efectiva és reduïda com perquè certes reticències encara sobreviuen); quan les publicacions de la Institució tenen almenys quatre sèries diferenciades (els tres *Butlletins* i els *Treballs*); quan la Comissió de Publicacions (que, recordem-ho, treballa *gratia et amore*) ha de mantenir amb els autors contactes freqüents per les qüestions de modificació d'originals acabades d'esmentar i, en general, quan l'estructura administrativa de la ICHN és ben reduïda.

Quant al ventall de temes de recerca de què les publicacions de la ICHN es fan ressò, són realment una mostra representativa del que es fa en ciències de la natura a casa nostra; certs temes són més assidus que d'altres, però cada vegada més els límits que imposaven els articles «naturalistes» es van eixamplant i hom pot trobar tant articles d'embriologia com de farmacologia, d'anàlisi estadística aplicada a la corologia com de limnologia, de morfologia ultramicroscòpica com de citotaxonomia.

A la taula II hom ha disposat altres dades referides al nombre de pàgines, d'ar-

ticles i d'autors dels diferents *Butlletins* i *Treballs* recents de la Institució, i n'ha combinades algunes per a obtenir-ne índexs que es pretenen explicatius. En primer lloc, el que s'hi constata és un creixement clar d'aquests tres paràmetres al llarg dels darrers onze anys, que és paral·lel al creixement abans esmentat del nombre de publicacions per any. En segon lloc, hi ha una tendència a la disminució de l'extensió dels articles (llevat dels *Treballs* monogràfics, per la seva mateixa naturalesa), que pot considerar-se un símptoma de «maduresa» dels qui publiquen. D'altra banda, el nombre d'autors per article varia més en funció de la secció del *Butlletí* i del tipus de *Treballs* que considerem (es més alt entre els botànics que entre els zoòlegs i geòlegs) que no pas en funció del temps; en canvi, el nombre d'articles que escriu de mitjana cada autor és més uniforme per branques, sense que hi hagi evidència d'un canvi temporal.

A la taula III es matisa millor aquest darrer aspecte, però de manera global; el nombre total d'autors que han publicat als *Butlletins* i als *Treballs* de la ICHN els

TAULA III. Caracterització senzilla dels autors que han publicat als *Butlletins* i als *Treballs* de la Institució, des de la represa el 1973, amb una estima de llur prolificat i llur distribució segons la procedència. Hom ha considerat «articles» qualsevol article històric, de síntesi, científic o nota curta. A l'apartat «naturalistes afeccionats» hom ha inclòs tots els autors l'adreça dels quals no correspon a un centre universitari, de recerca o similar.

A) Nombre d'autors i articles que signen:

Nombre total d'autors	Són autors o coautors de:				
	Un sol article	Dos articles	Tres a cinc arts.	Sis a nou arts.	Deu o més
226	136	51	30	7	2

B) Procedència, per centres: ^a

Universitats		Centres de recerca, Museus, etc.		Naturalistes afeccionats	
149	65 %	42	18,5 %	38	16,5 %

C) Procedència, per països: ^a

Catalunya		Resta dels Països Catalans		Espanya		Resta del món	
204	88,3 %	13	5,7 %	11	4,7 %	3	1,3 %

a) La suma total d'autors en aquests dos apartats supera la xifra que es dona a l'apartat A) perquè en el període considerat diversos d'aquests autors han canviat de centre i/o de país de residència, i se'ls ha comptabilitzat aleshores en dues columnes diferents.

TAULA IV. Distribució dels articles apareguts en els *Butlletins* i *Treballs* de la ICHN d'ençà de la represa (i segons els tres períodes considerats a la taula I), atenent a la llengua en què són escrits, a si tenen o no resum en llengua diferent a la del text i a l'extensió d'aquest resum, i a si els seus de figura i/o els encapçalaments de taules van acompanyats de la corresponent traducció en la llengua del resum. El criteri per diferenciar un extracte curt d'un resum ampli és que el primer no arriba al 10 % de l'extensió de l'article, mentre que el resum assolix o depassa aquesta extensió.

Període	Text de l'article, escrit en:					Resum en llengua diferent			Peus de figura i/o encapçalament de taules en la llengua del resum		
	Català	Castellà	Anglès	Francès	No	Extracte curt	Resum ampli		No	Sí	No en calen ^b
							No	Sí			
1974-77	38 97 %	1 3 %	—	—	7 18 %	26 67 %	6 15 %	14 36 %	16 41 %	9 23 %	
1978-81	107 91 %	5 4 %	3 3 %	2 2 %	10 8 %	54 46 %	53 46 %	10 8 %	66 56 %	41 36 %	
1982-84 ^a	48 92 %	2 4 %	2 4 %	—	3 7 %	28 53 %	21 40 %	21 40 %	16 31 %	15 29 %	
Total	193 93 %	8 4 %	5 2 %	2 1 %	20 10 %	108 52 %	80 38 %	45 22 %	98 47 %	65 31 %	

a) S'ha exclòs del còmput aquest volum 50è, per tal com la seva temàtica específica s'aparta de la general en les publicacions de la ICHN i en faria canviar les dades.

b) És a dir, no hi ha taules ni figures.

darrers onze anys és realment alt per a una entitat que no arriba al miler d'associats. *Grosso modo* es pot dir que un de cada quatre socis ha escrit en aquests darrers anys en les publicacions de la ICHN; el grau d'addicció, a més, és elevat: dos de cada cinc autors han escrit més d'un article. (En aquestes avaluacions hom no distingeix entre autors i coautors.)

Quant a la procedència professional i nacional dels autors, les dues terceres parts treballen a la Universitat, i la proporció depassa les tres quartes parts si hom té en compte, a més, els centres de recerca no universitaris. Fóra bo de veure com ha variat en el temps la proporció de naturalistes afeccionats en les pàgines de les publicacions de la ICHN (i en la mateixa composició dels seus membres), i com això pot haver-se reflectit en el tarannà de l'entitat i en les característiques de les seves publicacions.

Si per la filiació professional dels autors els *Butlletins* i els *Treballs* de la ICHN assoleixen un nivell, diguem-ne, universitari equivalent al d'altres publicacions europees, per la procedència nacional aquestes publicacions són encara molt locals: prop del noranta per cent d'autors treballen a Catalunya, i el percentatge puja al 94 % si es tenen en compte tots els Països Catalans. Els autors de fora de l'estat no depassen l'1,3 %. (En parlar de localisme no s'ha d'entendre que els autors circumcriguin al propi territori llurs recerques: no s'ha estimat aquesta eventualitat, però sembla que no és superior al d'altres publicacions similars.)

A la taula IV hom pot veure fins a quin punt aquest localisme se supleix (almenys en la forma del vehicle d'informació científica, perquè ja he dit que no s'ha valorat el «nivell» ni la «novetat» de les aportacions que des de les publicacions de la ICHN es fan a les ciències naturals, en general) per la llengua de l'article i la presència i extensió del resum. El català és, també majoritàriament, la llengua emprada pels autors catalans de la ICHN a l'hora de transmetre llur missatge científic; la minsa proporció d'altres idiomes no passa, ara per ara, de ser anecdòtica, malgrat que les normes de publicació de la ICHN declaren que els articles poden ésser redactats «... en qualsevol llengua culta moderna...» (art. 3). No m'atreveixo a dir que hi ha una tendència a un ús més gran de l'anglès els darrers anys, ja que les dades

no són significatives, per bé que això és el que jo personalment voldria.

En canvi, crec que es pot dir que els resums en llengua diferent de la de l'article, així com el bilingüisme de peus de figura i encapçalaments de taules, tendeixen a augmentar, tant en presència com en extensió. En haver comptabilitzat els *Treballs*, les xifres corresponents al període 1982-84 semblen, però, contradir aquesta propensió. Ara per ara, no puc sinó expressar-ne el desig i esperar-ne la confirmació en un futur proper.

Si aquestes dades forneixen indicis sobre la fesomia de les publicacions de la ICHN en tant que vehicle de ciència que ha de ser difosa arreu, hom ha de reconèixer que encara som lluny d'assolir la tercera fita de què parlava. Però la Institució bescanvia les seves publicacions (totes o en part) amb prop de dos-cents cinquanta centres (universitats, museus, societats científiques, etc.), dels quals més de cent vuitanta són de fora de l'estat. Si a aquestes xifres (que, incidentalment, donen també testimoni que les publicacions de la Institució són, alhora que vehicles de difusió de la nostra ciència, mecanismes d'adquisició de la ciència forana) s'afegeixen les dels socis (de Catalunya, de l'estat i d'arreu), hom pot adonar-se que els canals de difusió hi són. Si hom aconsegueix ampliar el nombre de centres amb bescanvi, si augmenta el nombre de *current contents* que recullen en extracte els articles publicats a les revistes de la ICHN, això serà encara un altre pas endavant.

Però emboliquem com emboliquem el confit, el distribuïm com el distribuïm i en fem la publicitat que en fem, no el vendrem pas si el sucre amarganteja o l'ametlla és rànica. Vull dir, i amb això voldria concloure aquest apartat, que el prestigi i la reputació de les revistes de la Institució vindran donats pel nivell del que publiquin, i no per com ho facin.

* * *

Però m'he apartat massa del que em proposava. Tornant al volum que teniu a les mans, moltes figures senyeres de naturalistes eminents no han trobat encara el glossador que ens les mostri amb tota la seva grandesa científica. Molts arxius i col·leccions no han estat encara escorcollats amb la meticulositat i el detall necessaris per a obtenir-ne el testimoni del

nostre passat. I, allò que crec més important, en molts camps no s'han esbossat encara les línies mestres que ens han de permetre en un futur immediat treballar en els segments capdavanters de la ciència de la natura. Un millor coneixement del passat pot fer canviar el panorama un xic llòbrec que he intentat engiponar fa unes quantes pàgines. Conèixer el ventall de camins de recerca futurs pot evitar que malbaratem temps i esforços en empreses eixorques.

El reeiximent que representa aquest *Butlletí* cinquanta m'anima a fer una doble proposta. D'una banda, el centenari de la Institució és, com aquell qui diu, d'aquí a quatre dies (encara que el 1999 semblí lluny, *fugaces labuntur anni!*). Doncs bé, el volum del centenari podria ser dedicat, així mateix, a oferir constància del lligam ICHN-recerca de la natura a casa nostra (tot aprofundint en aquells aspectes menys tractats en aquest, és a dir, els apartats D i F). D'altra banda, si quinze anys semblen excessius per a fer-ne previsions, vet ací la segona proposta: hom podria aprofitar una propera sessió conjunta ICHN-SCB per a dedicar-la al mateix fi, potser centrant-ne més el tema. (Què podríem dir-ne de temes com «Els naturalistes catalans a Amèrica», «El paper de les societats científiques a la Catalunya dels segles XVIII i XIX», «Les topografies mèdiques al Principat», i tants d'altres?).

Tant de bo aquest volum esperoni tot-hom qui tingui quelcom a dir sobre el pas de les ciències de la natura als Països Catalans i pugui esbossar-ne el futur. Tant de bo la Institució Catalana d'Història Natural pugui continuar participant en l'assoliment d'aquest futur.

Calonge de les Gavarres, a agost de 1984.

JOANDOMÈNEC ROS

REFERENCIES

- FOLCH, R. 1974. A propòsit de la represa del «Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural». *Bull. Inst. Cat. Hist. Nat.*, 38 (Sec. Bot., 1): 3-14.
- MARGALEF, R. 1982. Meditació sobre la recerca a la Universitat. (*ciència*), 13: 40-47.
- ROS, J. D. 1982. L'estudi del bentos marí a Catalunya. (*ciència*), 21: 20-27.